

**«ΠΡΩΤΟΤΟΚΟΣ ΤΩΝ ΝΕΚΡΩΝ ΕΓΕΝΕΤΟ»
Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΚΑΙ Η ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΕΝΑΝΘΡΩΠΗΣΑΝΤΑ ΛΟΓΟΥ
ΣΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΟΥ ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ**

**Ειρήνης Ἀρτέμη
Θεολόγου –Φιλολόγου
MA & PhD Θεολογίας**

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στή Σοφία Σολομώντος αναφέρεται ὅτι «ὁ Θεός θάνατον οὐκ ἐποίησεν οὐδέ τέρεται ἐπ' ἀπώλεια ζώντων»¹. Εὐλογα, κάποιος θά ἀναρωτηθεῖ τότε ὁ θάνατος σέ ποιόν ὀφείλεται. Κύριος ὑπέθυνος γιά τήν ἔλευση τοῦ θανάτου στόν κόσμον εἶναι ὁ ἄνθρωπος. Αὐτός ἔκανε κακή χρήση τοῦ αὐτεξουσίου του. Παραβίασε, λοιπόν, τήν ἐντολή τοῦ Θεοῦ: «ἀπό παντός ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ βρώσει φαγῇ, ἀπό δὲ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλόν καί πονηρόν, οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ· ἢ δ' ἂν ἡμέρα φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε»². Ἡ συνέπεια τῆς παραβίασεως αὐτῆς τῆς ἐντολῆς καί ἡ διάπραξη τῆς ἁμαρτίας ὁδήγησαν τόν ἄνθρωπο στήν πτώση καί στήν ἀπώλεια τῶν ἀγαθῶν τῆς ἀρχεγόνου καταστάσεως³. Ἐνα ἀπό τά βασικότερα ἀγαθὰ τῆς ζωῆς στόν κῆπο τῆς Ἑδέμ ἦταν ἡ ἀθανασία⁴. Ἡ ἀπομάκρυνση καί ἡ ἀποστασία τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τό Θεό,

¹ Σοφ. Σολ. 1,13.

² Γεν. 2,16-17.

³ «Τά ἀγαθὰ τῆς ἀρχέγονης δικαιοσύνης ἦταν: 1) ἡ δυνατότης τῆς ἀθανασίας, 2) ἡ δυνατότης τῆς ἀναμαρτησίας, 3) ἡ ἀθωότης, ἀκακία καί ἀγαθότης, 4) ἡ ἀπάθεια, ἀφθαρσία καί ἡ ἔλλειψις πόνων καί 5) ἡ ἀληθῆς θεογνωσία καί ἡ κατοχή πολλῶν γνώσεων. Εἰς ταῦτα προστίθεται συνήθως καί ἡ ἐπὶ τῆς φύσεως κυριαρχία, τήν ὁποία ἐντάσσουμε στό "κατ' εἰκόνα"», Ν. Εὐθ. Μητσοπούλου, *Εἰσαγωγή εἰς τήν ὀρθόδοξον δογματικήν καί ἠθικήν θεολογίαν*, Ἀθήνα 1993, σ. 118 καί 119.

⁴ «Ἐδῶ, ὅμως, πρέπει νά κάνουμε δύο βασικές διευκρινήσεις. Πρῶτον· ἡ ἀθανασία τῆς ψυχῆς δέν ἦταν φυσικόν της γνώρισμα· εἶναι δωρεά τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ. Δεύτερον· ἡ κατ' αὐτόν τόν τρόπον δημιουργία τοῦ σώματος καί τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία εἶναι ἔργον τῆς ἀνεικάστου θείας ἀγάπης, ἀποδεικνύει καί τήν ἄβυσσον τῆς θείας σοφίας καί τῆς θείας περὶ τόν ἄνθρωπον οἰκονομίας. Καί ἰδού

τήν πηγή τῆς ζωῆς εἶχε ὡς ἀπόρροια ἀρχικά τόν ψυχικό θάνατο τοῦ πρώτου καί στή συνέχεια τό βιολογικό του⁵, «Ὅσον γάρ ἀφίστατο τῆς ζωῆς, τοσοῦτον προσήγγισε τῷ θανάτῳ. Ζωή γάρ ὁ Θεός, στέρησις δέ τῆς ζωῆς θάνατος», ὑπογραμμίζει ὁ Μ. Βασίλειος⁶.

Μετά τήν παρακοή καί τήν πτώση του, ὁ ἄνθρωπος γίνεται δέσμιος τοῦ σατανᾶ καί ὁ ἔσχατος προορισμός της ὑπάρξεώς του εἶναι ἡ διαμονή του στόν Ἄϊδη. Ὁ Ἀδάμ καί ἡ Εὐά κληροδοτοῦν στούς ἀπογόνους τους τό προπατορικό ἁμάρτημα καί τίς συνέπειες τῆς πτώσεως. Ἡ ἀνθρώπινη φύση νόσησε καί ὅπως ὀρθά παρατηρεῖ ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας: «Ἡρώστησεν ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ἐν Ἀδάμ...εἰσέδου τε οὕτως αὐτήν τά πάθη»⁷. Τά πάθη τοῦ ἀνθρώπινου φυράματος ἀποτελοῦν ἐρείσματα τῆς κυριαρχίας του διαβόλου⁸. Ὁ Κύριλλος γράφει ὅτι ὁ σωματικός θάνατος

διατί: Ἐάν ὁ Θεός ἐδημιουργοῦσε τόν ἄνθρωπον ἀθάνατον, τότε θά ἔπρεπε ὁ ἄνθρωπος νά εἶναι συγχρόνως καί ἄπτωτος. Διότι ἐάν θά ἔπιπτε εἰς τήν ἁμαρτίαν, τό κακόν θά διαίωνετο· θά ἐγένετο καί τό κακόν ἀθάνατον! Ἐξ ἄλλου, ἐάν ὁ Θεός ἐδημιουργοῦσε τόν ἄνθρωπον ἀθάνατον, ἄρα καί ἄπτωτον, τότε θά περιώριζε τήν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἄνθρωπος δέν θά ἦτο ἐλεύθερος. Ἐάν πάλι τόν δημιουργοῦσε θνητόν, τότε ὁ Πλάστης θά ἦτο ὁ αἴτιος τοῦ θανάτου τοῦ πλάσματός του!», Ν. Π. Βασιλειάδης, *Μυστήριον Θανάτου*, ἐκδ. Ἀδελφότης Θεολόγων «Ὁ Σωτήρ», Ἀθῆναι 1980, σ. 59,60.

⁵ Β. Καλλιακμάνη, πρωτοπρεσβ., «Τό μυστήριον τοῦ θανάτου στήν Ὁρθόδοξη Θεολογία», *Τό μυστήριον τοῦ Θανάτου εἰς τήν Λατρείαν τῆς Ἐκκλησίας*, Πρακτικά Θ' Πανελληνίου Λειτουργικοῦ Συμποσίου Στελεχῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων στό Βόλο 5-7 Νοεμβρίου 2007, [19 Σειρά Ποιμαντική Βιβλιοθήκη], Κλάδος Ἐκδόσεων τῆς Ἐπικοινωνιακῆς καί Μορφωτικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Ἐκκλησίας, τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 2009, σ. 68-69.

⁶ Βασιλείου Καισαρείας, *Ὁμιλία ὅτι οὐκ ἔστιν αἴτιος τῶν κακῶν ὁ Θεός*, PG 31, 341B. Στή ρωμαιοκαθολική θεολογία διδάσκεται ὅτι ὁ θάνατος ἐπιβλήθηκε στόν ἄνθρωπο ἀπό τό Θεό ὡς τιμωρία ἐξαιτίας τῆς πτώσεώς του. Συναφῶς G Aulen, *Christus Victor. La notion Chretienne de la Redemption*, Paris 1944, σ. 123. F. R. Tennam, *The origin and propagation of Sin*, Cambridge 1902, σ. 153. Αὕτη ἡ διδασκαλία εἶναι ἄτοπη κατά τή διδασκαλία τῶν Πατέρων. Χαρακτηριστικά ὁ χρυσορρήμων Ἰωάννης ὁ ἐπονομαζόμενος Χρυσόστομος ἐξηγεῖ ὅτι «οὐκ ἔκεινος (ὁ Θεός) ἐστίν ὁ ἐχθραίνων, ἀλλ' ἡμεῖς. Θεός γάρ οὐδέποτε ἐχθραίνει» Ἰωάννου Χρυσόστομου, *Ὁμιλία ΙΑ': Εἰς Β' Κορινθίους*, 3 PG 61, 478C.

⁷ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, *Ερμηνεία εἰς τήν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολή*, PG 74, 788D-789A.

⁸ Θ. Λεμοντζή, ἀρχιμ., «Ὁ Λυτρωτής, τό Λύτρο καί ἡ Πράξη τῆς Ἀπολύτρωσης στήν Ὁρθόδοξη Σωτηριολογία», <http://www.egolpion.com/lutrwths-lutro.print.el.aspx> (2012)

ἦταν ὁ τρόπος πού ἐπέλεξε ὁ Θεός, γιά νά διακόψει τό δρόμο τῆς ἁμαρτίας. Μέ τόν τρόπο αὐτό ἀποδεικνύεται ἡ θεία φιλανθρωπία. Ὁ Ἀδάμ ἦταν ἐκεῖνος πού εἰσήγαγε μέ τήν παρακοή του τήν τιμωρία. Ἡ τελευταία τοῦ εἶχε προαναγγελεῖ ἀπό τόν ἴδιο τό Δημιουργό. Ὁ Θεός, ὅμως, δέν ἀφήνει τό πλάσμα του ἔρμαιο στή φθορά τοῦ θανάτου. Ἐτσι, οἰκονομεῖ τά πράγματα μέ τέτοιο τρόπο, ὥστε ἡ τιμωρία νά γίνει σωτηρία καί νά ἐπέλθει ἡ ἀπελευθέρωση τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος ἀπό τούς «ἰδρώτας», «τάς λύπας, τάς φροντίδας» καί νά τοῦ δοθεῖ ἡ προσμονή καί ἡ ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως καί τῆς τελικῆς νίκης του ἐπὶ τοῦ βροτοφάγου δαίμονα⁹.

Ὁ ἄνθρωπος ἦταν ἀδύναμος νά ἀπελευθερωθεῖ ἀπό τό θάνατο, τήν ἁμαρτία καί τά δεσμά τοῦ Ἄϊδη. Ὁ φιλάνθρωπος Θεός δέν ἐπρόκειτο νά τόν ἀφήσει μόνο του σέ αὐτόν τόν ἀγώνα. Ἐξαιτίας τῆς ἁπειρης ἀγαθότητος καί ἀγάπης Του, ἀποφάσισε νά ἐπαναφέρει τό πλάσμα Του στήν ἀρχική του κατάσταση¹⁰. Ἡ ἐν χρόνῳ ἐνανθρώπηση τοῦ Θεοῦ Λόγου θά ἦταν ὁ τρόπος γιά τή σωτηρία ὁλόκληρης τῆς ἀνθρωπότητος· ἂν καί ὁ Θεός μπορούσε νά σώσει τήν ἀνθρωπότητα «κατά μυρίους τρόπους»¹¹. Μέ τήν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ σωτηρία θά μπορούσε νά ἀπαλλαγεῖ τό ἔλλογο ὄν ἀπό τό θάνατο καί νά εἶναι ἄξιο πάλι τῆς ζωῆς¹². Ἐτσι μέ τή σάρκωση τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ὁ ἄνθρωπος «μετασκευάζεται»¹³. Τήν ἀποκατάσταση, ὅμως, τοῦ ἀνθρώπου καί τή συνδιαλλαγή τοῦ κόσμου μέ τό Θεό ἦταν ἀδύνατο νά τήν πραγματοποιήσει μέ τό θάνατο ἑνός κοινοῦ ἀνθρώπου. Ἡ Σάρκωση, τά Πάθη, ὁ Θάνατος καί ἡ Ἀνάσταση τοῦ Υἱοῦ

⁹ Κυρίλλου Αλεξανδρείας, *Περί τῆς τοῦ Κυρίου ἐνανθρωπήσεως*, 6, PG 75, 1424D.

¹⁰ Τοῦ ἰδίου, *Υπόμνημα εἰς τό κατά Λουκᾶν 5, 17*, PG 72, 669B. Τοῦ ἰδίου, *Υπόμνημα εἰς τόν Ἡσαΐα 41, 7-8*, PG 70, 832B.

¹¹ Τοῦ ἰδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC. 97, 434 (=PG75, 1321C).

¹² Ν. Εὐθ. Μητσοπούλου, *Εἰσαγωγή εἰς τήν ὀρθόδοξον Δογματικὴν καί ἠθικὴν θεολογίαν*, Ἀθήνα 1993, σ. 120.

¹³ «Καί πάλιν δηλα δὴ παρέχεται εἰς τόν ἄνθρωπον ἡ δυνατότης νά “συμμετεωροπορῇ” τοῖς ἀγγέλοις καί τῷ Θεῷ», Κ. Β. Σκουτέρη, «Μετεωροπορεῖν» καί “συμμετεωροπορεῖν” παρὰ τῷ ἀγίῳ Γρηγορίῳ Νύσσης», *ἀνάπτυπον ἐκ τῆς Θεολογίας*, Ἀθήναι 1969, σ. 10.

τοῦ Θεοῦ θά γινόταν ἡ γέφυρα ἐπαναπροσεγγίσεως τοῦ ἀνθρώπου μέ τό Δημιουργό του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α:

Η ΓΕΝΝΗΣΗ, Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΚΑΙ Η ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΥΙΟΥ ΚΑΙ ΛΟΓΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ

1. Ἡ ἐν χρόνῳ κατὰ σάρκα γέννηση τοῦ δευτέρου Προσώπου τῆς

Αγίας Τριάδας

Ὁ «ἀχώρητος», «ἀπερίγραφτος», «ἀναλλοίωτος» προαιώνιος Θεῖος Λόγος, ὁ ὁποῖος βρίσκεται πέρα ἀπὸ κάθε ἔννοια χώρου καὶ χρόνου γεννιέται κατὰ σάρκα ἐν χρόνῳ, γιὰ νὰ ἀπαλλάξει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. Ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας τονίζει ὅτι ὁ Λόγος ἀποτελεῖ τὴν ζωντανὴ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ - Πατέρα, τὸ ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ κατὰ τὴν ἐν χρόνῳ ἐνσάρκωσή Του δέ «μετατρέπει», δέ «μεταβάλλει» τὴ Θεία Του φύση σὲ ἀνθρώπινη, ἀλλὰ ἐνώνει τὴ Θεία μὲ τὴν ἀνθρώπινη. Ὁ Λόγος, λοιπόν, ἀναλαμβάνει τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν, στὴν ὁποία ἀδιάσπαστα συνυπάρχουν τὸ σῶμα μὲ τὴ λογικὴ ψυχὴ¹⁴. Ὁ Κύριλλος ἐξηγεῖ μὲ σαφήνεια ὅτι ἡ φύση τοῦ Λόγου δέν ἔγινε σάρκα ὕστερα ἀπὸ κάποια μεταποίησιν αὐτῆς, ἀλλὰ οὔτε μεταβλήθηκε μόνο σὲ ἄνθρωπο μὲ σάρκα καὶ ψυχὴ παύοντας νὰ εἶναι Θεός. Παρέμεινε τέλειος Θεός καὶ συγχρόνως ἔγινε τέλειος ἄνθρωπος. Σὲ ἓνα πρόσωπο ἐνώθηκαν «ἀφράστως τε καὶ ἀπερινοήτως» οἱ δύο φύσεις, θεία καὶ ἀνθρώπινη καὶ γι’

¹⁴Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς, SC 97, 248. (=PG75, 1225A). Τοῦ ἰδίου, Ὅτι εἷς ὁ Χριστός, SC 97, 314, 316 (=PG75, 1261A). Πρβλ. Τοῦ ἰδίου, Ἐπιστολὴ Περί τῆς Κυρίου Ἐνανθρωπήσεως, PG 75, 1425CD. Συναφῶς βλ. Ε. Ἀρτέμη, «Τὸ μυστήριον τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως σὲ δύο διαλόγους, “Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς” καὶ “Ὅτι εἷς ὁ Χριστός”, τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας», Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος, τ. ΟΕ (2004), 187, 188: «Μὲ τὴ λέξη εἰκὼν δηλώνεται ὅτι ἡ ἐνυπόστατος εἰκόνα τοῦ Υἱοῦ ἀπορρέει ἀπὸ τὴν ὑποστατικὴ οὐσία τοῦ Πατρὸς, γι’ αὐτὸ καὶ σὲ ἄλλο σημεῖο τοῦ ἰδίου ἔργου γράφει, «εἰκόνα τέ αὐτόν καὶ χαρακτηρὰ φησὶ τοῦ Γεννηκότος» Ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ Λόγου ὡς εἰκόνας τοῦ Πατέρα εἶναι δανεισμένη ἀπὸ τὸν Ἀπόστολο Παῦλο καὶ χρησιμοποιεῖται γιὰ νὰ δηλώσει ὅτι ὁ Χριστός εἶναι ἡ ζωντανὴ εἰκόνα τοῦ Πατέρα ἐνυπόστατη καὶ δηλώνει τὸ ὁμοούσιον τοῦ Λόγου μὲ τὸν Πατέρα. Ἄξιο παρατήρησης εἶναι ὅτι γιὰ τὸν Υἱό- Λόγο μαζί μὲ τὴ λέξη εἰκὼν, χρησιμοποιοῦνται οἱ λέξεις ἀπαύγασμα καὶ χαρακτηρ, οἱ ὁποῖες ἐκφράζουν μεγαλύτερη, ἀπόλυτη ἀκρίβεια, συγκριτικὰ μὲ τὴ λέξη εἰκόνα, πού χρησιμοποιεῖται γιὰ νὰ ἐκφράσει τὴ σχέση τοῦ Υἱοῦ μὲ τὸν Πατέρα - Θεό. Ὁ ὅρος χαρακτηρ ἀπὸ τὸ ρῆμα χαράσσω σημαίνει σφραγίδα, ἐκτύπωμα. Ἐπομένως ὁ Χριστός εἶναι ὁ χαρακτηρ, ἡ σφραγίδα, τὸ ἐκτύπωμα τῆς αἰδιότητος τοῦ Θεοῦ Πατρὸς, δηλαδή τῆς αἰωνίου φύσεως τοῦ Τελευταίου. Εἶναι ἡ ζωσα Σφραγίδα τοῦ Θεοῦ Πατρὸς, δηλαδή ὁμοούσιος πρὸς Αὐτόν. Ἡ ὁμοουσιότητα τοῦ Θεοῦ-Πατρὸς καὶ τοῦ Θεοῦ-Λόγου ὑπογραμμίζεται μὲ τὴ φράση «ταυτότητα τῆς φύσεως Πατρὸς πρὸς Υἱόν, καὶ Υἱοῦ πρὸς Πατέρα». Ἡ λέξη ταυτότητα δηλώνει τὴν ἀπόλυτη ὁμοιότητα, τὸ ἴδιον εἶναι τῆς φύσεως μεταξύ Υἱοῦ καὶ Πατρὸς».

αὐτό ὁ ἐνανθρωπήσας Λόγος εἶναι «εἷς δὲ ἐξ ἀμφοτέρων Χριστός καὶ Υἱός»¹⁵. Ἡ χρήση τῶν λέξεων «Χριστός» καὶ «Υἱός» γίνεται σκόπιμα, γιὰ νὰ δηλωθεῖ μέ τήν πρώτη ἢ ἀνθρωπότητα τοῦ Ἰησοῦ καί μέ τή δεύτερη, ἡ θεότητα Του ὡς Λόγου. Ἔχουμε τήν πραγματική ἔνωση τῶν δύο φύσεων τήν «καθ' ὑπόστασιν»¹⁶.

Μέ τήν ἐνσάρκωση, ὁ ἀσώματος γίνεται ἐμφανής, καί ὁ «ἀναφής» ἀπτός· ὁ Δημιουργός εἰσέρχεται στή δημιουργημένη σάρκα.¹⁷ Μέ τήν ἐν χρόνῳ κατά σάρκα γέννηση τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἡ ἴδια ἡ Ζωή ἐμφανίζεται μπροστά στά σαρκικά μάτια μας, «Ὁ ἦν ἀπαρχῆς, ὁ ἀκηκόαμεν, ὁ ἐώρακαμεν τοῖς μέν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, ὁ ἐθεασάμεθα, καί αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν περί τοῦ Λόγου τῆς ζωῆς, καί ἡ ζωή ἐφανερώθη, καί ἐώρακαμεν, καί μαρτυροῦμεν, ἀπαγγέλλομεν ὑμῖν τήν ζωήν τήν αἰώνιον, ἥτις ἦν πρός τόν Πατέρα, καί ἐφανερώθη ἡμῖν».¹⁸ Ἡ ἐν χρόνῳ ἐνανθρώπηση τοῦ δευτέρου προσώπου τῆς Ἀγίας Τριάδας γίνεται ἡ ἀφετηρία γιὰ τή σωτηρία μας πού ὁλοκληρώνεται μέ τό Θάνατο καί τήν Ἀνάσταση τοῦ Λόγου¹⁹.

Χαρακτηριστικά ὁ Κύριλλος γράφει ὅτι εἶναι «εἰκαῖόν τε καί ἀμαθές»²⁰ νὰ ὑποστηρίζεται ὅτι ὁ Υἱός πού εἶναι προαιώνιος καί συναῖδιος μέ τόν Πατέρα, ἔχει ἀνάγκη ἀπό δεύτερη γέννηση ὡς Θεός. Ἡ ἐνανθρώπησή του ἐπετεύχθηκε μέσα ἀπό τή μήτρα τῆς Παρθένου

¹⁵ Κυρίλλου, Ἐπιστ. 4 –Β Πρός Νεστόριον, PG 77, 45C.

¹⁶ Αὐτόθι, PG 77, 45B.

¹⁷ «Γέγονε γάρ ἐμφανής ὁ ἀσώματος, καί ἀπτός ὁ ἀναφής, οὐκ ὀθνεῖον ἔχων τι περίβλημα τήν ἀπο γῆς σάρκα, ἀλλ' ἴδιον αὐτήν ποιησάμενος ναόν καί σύν αὐτῇ γνωριζόμενος, ὡς Θεός καί Κύριος», Κυρίλλου, Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς, SC 97, 294 (=PG 75, 1252A).

¹⁸ Τοῦ ἰδίου, Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς, SC97, 294 (PG75, 1249D=) Ἰω. 20, 28.

¹⁹ «Εἷς τοῦτο γάρ Χριστός ἀπέθανε, καί ἔζησε, ἵνα καί νεκρῶν καί ζώντων κυριεύσῃ», Κυρίλλου, Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς, SC 97, 296 (=PG 75, 1252A).

²⁰ Τοῦ ἰδίου, Ἐπιστ. 4 –Β Πρός Νεστόριον, PG 77, 45C.

Μαρίας, τῆς Θεοτόκου²¹. Ἡ Μαρία δέ γέννησε ἄνθρωπο κοινό, στόν ὁποῖο ἐπιφοίτησε σέ αὐτόν ὁ Λόγος. Δέν ἔχουμε τή γέννηση ἑνός θεοφόρου ἀνθρώπου, ἀλλά ὁ Θεῖος Λόγος μέσα ἀπό τή μήτρα τῆς Παναγίας ἐνώθηκε μέ τήν ἀνθρώπινη φύση. Ἔχουμε δηλαδή μία «καθ' ὑπόστασιν» ἔνωση πραγματική καί ὄχι μία ἀπλή συνάφεια, ἀφοῦ ἡ Παρθένος γέννησε πραγματικά τό ἅγιο καί ἀναμάρτητο «σῶμα» (σῶμα καί ψυχή), μέ τό ὁποῖο ἐνώθηκε ἐξ ἀρχῆς κατά τή σύλληψη ὁ Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι, δίκαια λέγεται ὅτι τό δεύτερο Πρόσωπο τῆς Τριάδος γεννήθηκε κατά σάρκα. Δέν ἔχουμε δύο Υἱούς²², ἐξηγεῖ ὁ Κύριλλος, ἀλλά ἕναν ἐνσαρκωμένο Θεῖο Λόγο, «οὐχ ὡς δύο πάλιν συνεδρευόντων υἱῶν, ἀλλ' ὡς ἑνός καθ' ἔνωσιν μετά τῆς ἰδίας σαρκός»²³ στόν ὁποῖο, ἡ κάθε φύση διατηρεῖ τίς ιδιότητές της.

²¹ «Τοίνυν περί τήν θεολογίαν μηδεῖς ἀπιστίαν νοσεῖτω, μηδεῖς περί τήν οἰκονομίαν χωλεύετω, ἀλλά τόν ἐκ Παρθένου γεννηθέντα Χριστόν, Θεόν ὁμοῦ καί ἄνθρωπον ὁμολογείτω καθ' ἑκάτερον· διὰ τοῦτο γάρ καί Θεοτόκος καί ἀνθρωποτόκος ἡ ἀγία Παρθένος ὑπό τῶν τῆς εὐσεβείας διδασκάλων προσαγορεύεται· τοῦτο μέν ὡς φύσει τόν (δούλω) ἐοικότα γεννήσασα· ἐκεῖνο δέ, ὡς τῆς τοῦ δούλου μορφῆς, καί Θεοῦ τήν μορφήν ἠνωμένην ἐχούσης», Τοῦ ἰδίου, *Περί τῆς τοῦ Κυρίου ἐνανθρωπήσεως*, PG 75, 1477A.

²² Στό σημεῖο αὐτό ὁ Κύριλλος ἀναφέρεται σαφῶς ἐναντίον τῆς διδασκαλίας τοῦ Διοδώρου, ἐπισκόπου Ταρσοῦ (393), ὁ ὁποῖος ἔκανε λόγο γιά δύο Υἱούς. Μπορεῖ νά μή χρησιμοποιεῖ τό ὄνομα τοῦ Διοδώρου ἀλλά στηλιτεύει τή λανθασμένη διδασκαλία τοῦ ἐπισκόπου Ταρσοῦ. Ὁ τελευταῖος δίδασκε ὅτι στό Θεάνθρωπο ὑπάρχουν δύο χωρισμένοι υἱοί, ὁ «φύσει» Υἱός καί προαιώνιος Λόγος καί ὁ «χάριτι» Υἱός δηλαδή ὁ γεννηθεῖς ἐκ τοῦ Δαβίδ ἄνθρωπος Ἰησοῦς Χριστός. Σύμφωνα μέ τό Διόδωρο ἡ Παναγία γέννησε μόνον τόν ἄνθρωπον Χριστόν καί ὁ Λόγος ἀπλῶς ἐγκατοίκησε στόν ἄνθρωπο Χριστό. Τό ἀποτέλεσμα εἶναι νά μήν ἔχουμε πραγματική ἔνωση τῶν δύο φύσεων στό Χριστό. Ἡ «ἐνοίκηση» τοῦ Θεοῦ σέ ἕναν τέλειον ἄνθρωπο μοιάζει μέ τήν ἐνοίκηση τοῦ Θεοῦ σέ ἕναν ναό. Διοδώρου Ταρσοῦ, *Ἐκ τοῦ κατά Συνουσιαστῶν λόγου*, α', PG 33, 1560ABC, 1561A. Συναφῶς βλ. Α. Θεοδώρου, *Ἡ χριστολογική ὁρολογία καί διδασκαλία τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας καί Θεοδωρήτου Κύρου*, Ἀθήνα 1955, σ 15-17. Βλ. Φειδᾶ, *Ἐκκλησιαστική Ἱστορία*, Α', Ἀθήνα 1992, σ. 591-592. Β. Στεφανίδου, *Ἐκκλησιαστική Ἱστορία*, Ἀθήνα 1995, σ. 194 ἐξ.

²³ Κυρίλλου, *Ἐπιστ. 4 –Β Πρός Νεστόριον*, PG 77, 48B: «Οὕτω Χριστόν ἕνα καί Κύριον ὁμολογήσομεν· οὐχ ὡς ἄνθρωπον συμπροσκυνούντες τῷ Λόγῳ, ἵνα μή τομῆς φαντασία παρεισκρίνηται, διὰ τοῦ λέγειν τὸ, σύν· ἀλλ' ὡς ἕνα καί τὸν αὐτὸν προσκυνούντες, ὅτι μὴ ἀλλότριον τοῦ Λόγου τὸ σῶμα αὐτοῦ, μεθ' οὗ καί αὐτῷ συνεδρεύει τῷ Πατρὶ».

Ἐπιπλέον ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας ὑποστηρίζει ὅτι μέ τήν Ἐνανθρώπηση τοῦ Χριστοῦ καί τή νίκη πού Ἐκεῖνος κατέφερε ἐναντίον τοῦ διαβόλου τόσο στούς πειρασμούς, ὅσο μέ τήν ὅλη ζωή Του ἀλλά καί μέ τό Πάθος, τή Θανή καί τήν Ἀνάστασή Του, στέρησε ἀπό τόν Ἐωσφόρο τήνκαύχηση ὅτι παίλαιψε καί ἡττήθηκε ἀπό τό Θεό. Χάρη στήν ἐνσάρκωση ὁ Λόγος παλεύει μέ τόν ἄρχοντα τοῦ σκότους καί τόν νικᾷ ὡς ἄνθρωπος, «ἀνθρωπίνη φιλοσοφία»καί «οὐκ ἐξουσία θεότητος»²⁴.

2. Ὁ Θάνατος καί ἡ Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ

Ἡ θεία ἐνανθρώπηση εἶναι ἡ ἀπαρχή καί τό θεμέλιο τῆς πάλης τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ κατά τοῦ διαβόλου, τῆς ἀμαρτίας καί τοῦ θανάτου. Ὅταν ὁ Χριστός δέχεται ἐκούσια νά πεθάνει πάνω στό σταυρό, γνωρίζει ὅτι θά καταλύσει τό θάνατο. Δέχθηκε κατ' οἰκονομίαν τό θάνατο, γιά νά μπορέσει νά καταλύσει «τοῦ θανάτου τό κράτος»²⁵. Ὁ Κύριλλος σημειώνει ὅτι ὁ ἐνανθρωπήσας Λόγος ἔπαθε πραγματικά κατά τή σάρκα, μένοντας ἀπαθής ὁμως, ὡς Θεός²⁶. Τό πάθος κατά συνέπεια

²⁴ Τοῦ ἰδίου, *Προσφωνητικός ταῖς εὐσεβεστάταις βασιλίσσαις, περί τῆς ὀρθῆς πίστεως*, B, 36, ACO, τ. 1, I, 5, σ. 50 (=PG 76, 1384C.) Τοῦ ἰδίου, *Περί τῆς τοῦ Κυρίου Ἐνανθρωπήσεως*, ΚΔ', PG 75, 1464A.

²⁵ Τοῦ ἰδίου, *Περί τῆς ἐν πνεύματι καί ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καί λατρείας*, ΙΑ', PG 68, 757A.

²⁶ Τοῦ ἰδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC97, 472 (=PG75, 1340D, 1341A)

ἀνήκει ἀποκλειστικά στήν παθητή σάρκα, γιατί ἡ θεία φύση δέν μπορεῖ νά «πάθει». Γιά τά δεσποτικά πάθη τοῦ Θεανθρώπου ἡ αἰτία εἶναι οἱ δικές μας ἁμαρτίες. Ἄν καί Ἐκεῖνος ἦταν ἀπαλλαγμένος ἀπό τό παραμικρό ἴχνος ἁμαρτίας, σήκωσε στούς ὤμους Του ἐκουσίως τό σταυρό καί ἔπαθε ὡς «τιμωρία» γιά τίς ἁμαρτίες μας.²⁷ Μόνο ἔτσι θά λύτρωνε τό ἀνθρώπινο γένος ἀπό τήν κατάρρα τῆς φθορᾶς καί τοῦ θανάτου, τήν τιμωρία δηλαδή τῶν πρωτοπλάστων γιά τήν παρακοή τους, ἡ ὁποία μεταβιβαζόταν ἀπό ἄνθρωπο σέ ἄνθρωπο, ἀπό γενιά σέ γενιά, σέ ὁλόκληρο τό ἀνθρώπινο γένος.

Ὁ ἐνανθρωπήσας Λόγος, ἄν καί ἀνέλαβε ὅλες τίς ἁμαρτίες τοῦ ἀνθρώπινου γένους καί πέθανε ἐκούσια γιά ὅλους μας, γινόμενος γιά ἡμᾶς «κατάρρα»²⁸, παρέμεινε τελείως ἀναμάρτητος, «κᾶν γέγονεν ἁμαρτία, μεμένηκε ὅπερ ἦν... ἅγιος κατὰ φύσιν ὡς Θεός». Ἡ ἀνθρώπινη φύση Του ἦταν ἀναμάρτητη κατὰ φύση, ἀφοῦ ἡ ἁμαρτία παρὰ φύση κατέλαβε τή φύση τοῦ ἀνθρώπου. Ἐτσι ὁ θάνατός Του ἦταν ἅγιος καί ἀβέβηλος καί ἔγινε δεκτός ἀπό τόν Πατέρα Του ὡς ἀρωματικό θυμίαμα²⁹.

Ἄν καί τό σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τό ὁποῖο ὑποστατικῶς ἦταν ἐνωμένο μέ τή θεότητα, βρισκόταν στόν τάφο, Ἐκεῖνος κατέβηκε στό βασίλειο τοῦ Ἄϊδη. Κατέβηκε, ὥστε μέ τή δύναμη τῆς θείας παρουσίας του καί μέ τό σωτήριο κήρυγμά Του στούς νεκρούς, νά ἐλευθερώσει τίς ψυχές τῶν τεθνεώτων καί νά τούς δείξει τό δρόμο τῆς σωτηρίας τους³⁰. Στό σημεῖο αὐτό ὁ Κύριλλος ὑπογραμμίζει ὅτι ὁ Κύριος μέ τό πανάγιο σῶμα του καταργοῦσε μέσα στόν τάφο τή σαρκική φθορά καί ἔκανε φανερή τή δική μας μελλοντική ἀφθαρσία καί ἀνάσταση. Παράλληλα μέ τή λογική ψυχή

²⁷ Τοῦ ἰδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC 97, 468, 476 (=PG75, 1337D, 1341A). Ἰω. 8, 31-32.

²⁸ Γαλ. 3, 14.

²⁹ Κυρίλλου, *Γλαφυρά εἰς Λευϊτικόν*, PG 69, 549D. Πρβλ. Ἰω. Δαμασκηνοῦ, *Εἰς τό Ἅγιον Σάββατον*, Κ, PG 96, 617BC: «Ὑπέρ ἡμῶν κατάρρα γενόμενος, οὐκ ὦν κατάρρα, εὐλογία δέ μᾶλλον καί ἁγιασμός, ἀλλά τήν ἡμῶν κατάρρα ἀναδεχόμενος, ὑπέρ ἡμῶν σταυροῦται καί θνήσκει καί θάπτεται».

³⁰ Κυρίλλου, *Περί τῆς Ὁρθῆς Πίστεως*, KB', PG 76, 1165A.

του καταργεῖ τό θάνατο μέσα στό ἴδιο τό βασίλειο του Ἄιδη, εὐαγγελιζόμενος στίς ψυχές τῶν ἀνθρώπων τήν ἀπολύτρωση ἀπό τά δεσμά τῆς φθορᾶς καί τοῦ θανάτου.

Ὁ Χριστός κήρυξε σέ ὅλους τούς νεκρούς στόν Ἄιδη. Δυστυχῶς, ὅμως, κάποιοι -ὅπως καί στούς ζωντανούς- δέ δέχθηκαν τό κήρυγμα αὐτό μέ ἀποτέλεσμα νά μήν ἀπευλεθερωθοῦν ἀπό τόν πνευματικό θάνατο³¹. Ὁ Κύριλλος τονίζει ἀναλυτικά ὅτι τό τέλος τῆς σαρκώσεως τοῦ Χριστοῦ δέν εἶναι μόνο ὁ θάνατος Του στό σταυρό, ἀλλά καί ἡ ἀνάστασή Του, «κατηργήθη οὕτω θάνατος, οὐκ ἀνασχομένης τῆς κατά φύσιν ζωῆς, ὑποθεῖναι τήν φθοράν τό ἴδιον σῶμα, καθότι οὐκ ἦν δυνατόν κρατεῖσθαι Χριστόν ὑπό αὐτῆς»³², καθώς καί ἡ ὑψωσή Του στόν οὐρανό «θανατωθεῖς σαρκί ζωοποιηθεῖς δέ πνεύματι»³³. ἄλλωστε ὁ θάνατος καί ἡ φθορά του δέν ἦταν δυνατόν νά κρατήσουν δέσμιό τους τό Θεάνθρωπο Χριστό.

Μόνο ἔτσι θά μπορούσε νά ἐπιτευχθεῖ μέ ἀπόλυτη ἐπιτυχία ὁ σκοπός τῆς σαρκώσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, πού δέν εἶναι ἄλλος ἀπό τή σωτηρία τοῦ ἀνθρώπινου γένους, τήν ἀνακαίνισή του καί τήν ἐπανασύνδεσή του μέ τό Θεό Πατέρα· «ἵνα ἡμᾶς προσαγάγῃ τῷ Θεῷ»³⁴. Κατάφερε νά πετύχει νά ὁδηγήσῃ τόν ἄνθρωπο στό σκοπό τῆς δημιουργίας του, κάτι στό ὁποῖο ἀπέτυχε ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, ὁ Ἀδάμ· «Κεχημάτικε δέ καί ἔσχατος Ἀδάμ, ὡς ἐξ Ἀδάμ γεγονώς κατά σάρκα, καί ἀρχή δευτέρα τῶν ἐπὶ γῆς, ἀναστοιχειουμένης ἐν αὐτῷ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, εἰς καινότητα ζωῆς, τῆς ἐν ἁγιασμῷ τε καί ἀφθαρσίᾳ, διά τῆς νεκρῶν ἀναστάσεως· κατηργήθη οὕτω θάνατος, οὐκ ἀνασχομένης τῆς κατά φύσιν ζωῆς, ὑποθεῖναι τῇ φθορᾷν τό ἴδιον σῶμα, καθότι οὐκ ἦν

³¹ Τοῦ ἰδίου, *Εἰς Α' Πέτρον*, Γ', 19-20, PG 74, 1016AB.

³² Τοῦ ἰδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC97, 496 (=PG75, 1353A). Ἑβρ. 2, 10-15.

³³ Κυρίλλου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC97, 236 (=PG75, 1216D) Α' Πέτρ. 3,17-20.

³⁴ Κυρίλλου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, SC97, 236 (=PG75, 1216D) Α' Πέτρ. 3,17-20.

δυνατόν κρατεῖσθαι Χριστόν ὑπό αὐτῆς».³⁵ Γίνεται, λοιπόν, «πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν», ἀπαρχή τῆς νέας ἀνθρωπότητας, ἡ ἀπαρχή τῆς ἀναστάσεως πάντων τῶν κεκοιμημένων καί τῶν ἐφεξῆς κοιμηθησομένων, καί τῆς μεταβάσεως αὐτῶν ἀπό τοῦ θανάτου στή ζωή τήν αἰώνια.

Οἱ πιστεύοντες στήν Ἀνάσταση τοῦ Θεανθρώπου προσδοκοῦν καί τήν ἀνάσταση τῶν νεκρῶν καί γιά τό λόγο αὐτό βαπτίζονται στό θάνατο καί στήν ἀνάσταση Αὐτοῦ. Ἔτσι θά συναναστηθοῦν μέ Ἐκεῖνον καί θά ἀπολαμβάνουν ζωήν αἰώνιον στά δεξιὰ τοῦ Χριστοῦ.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ὁ ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας δίνει μεγάλη σημασία στό γεγονός ὅτι ὁ ἐνσαρκωμένος Θεός Λόγος «σύναψε» σχέση μέ τό θάνατο, «καινῶς συνῆψεν ἑαυτῷ θανάτου μέν αὐτόν»³⁶, πάνω σέ μία καινούρια βάση καί μέ νέα δεδομένα. Αὐτή τή φορά ὁ θάνατος δέν εἶναι ὁ νικητής πάνω στό ἀνθρώπινο σῶμα ἀλλά ὁ ἡττημένος. Ἡ ἀνθρώπινη φύση ἐνωμένη μέ τή θεία στό πρόσωπο τοῦ ἐνσαρκου Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἀναδεικνύεται ἰσχυρότερη ἀπό τό δυνάστη ὁλόκληρου τοῦ ἀνθρώπινου φυράματος, τό θάνατο.

Κατά συνέπεια, ὁ τελευταῖος δέν πρέπει νά μᾶς προκαλεῖ φόβο, γιατί πιά δέν μπορεῖ νά μᾶς βλάψει. Τό βασίλειό του κατακτήθηκε ἀπό τήν ἴδια τή Ζωή. Ὁ Λόγος, «Θεός δὲ φύσει καί ἀληθῶς»³⁷, μέ τήν

³⁵ Κυρίλλου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC97, 496 (=PG 75, 1353AB). Ἐβρ. 2, 10-15.

³⁶ Κυρίλλου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, SC97, 330. (=PG 75, 1269C)

³⁷ Τοῦ ἰδίου, *Κατά τῶν Νεστορίου Δυσφημιῶν*, IV, ΣΤ, ACO, τ. 1, I, 6, σ. 89⁷ (=PG 76, 201C). Πρβλ. Αὐτόθι, III, A, ACO, τ. 1, I, 6, σ. 57²⁻³ (=PG 76, 121A): «ὁ κατὰ φύσιν ἰδίαν ἐλεύθερος, ὡς Θεός, ὁ ἐν μορφῇ καί ἰσότητι τοῦ γεγεννηκότος». Συναφῶς

ἐνσάρκωση καί τή θανάτωσή Του γίνεται ἡ γέφυρα ἐπαναπροσεγγίσεως τοῦ πλάσματος μέ τόν Πλάστη Του³⁸. Μ' ἄλλες λέξεις, καθίσταται τό μέσο μέ τό ὅποιο ὁ Πατήρ ἐπισκέπτεται τήν κτίση³⁹. Ὁ Κύριλλος σημειώνει ὅτι ὁ θεῖος Λόγος, ἄν καί ὁ ἴδιος εἶναι ὁ δημιουργός ὅλης τῆς κτίσεως, ὁμοούσιος μέ τόν Πατέρα, «φῶς ἐκ φωτός» καθώς καί «ἡ ζῶσα εἰκόνα τοῦ Πατρός», λαμβάνει τήν ἀνθρώπινη φύση καί τήν ἀνακαινίζει⁴⁰. Γίνεται ἀδελφός μας καί μᾶς καθιστᾷ υἱούς τοῦ Θεοῦ⁴¹. Μόνο Ἐκεῖνος, ἄν καί ὑπέκυψε στήν ἐξουσία τοῦ θανάτου, δέν ὑπέστη τίς ὀδυνηρές συνέπειές του, δηλαδή τήν αἰχμαλωσία τῆς ψυχῆς στόν Ἄϊδη καί τό σάπισμα τοῦ σώματος. Ἐτσι στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ βρίσκει πλήρωση ἡ προφητεία του προφητάνακτος Δαυίδ: «οὐκ ἐγκαταλείψεις τήν ψυχήν μου εἰς Ἄδην, οὐδέ δώσεις τόν ὄσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν»⁴²

Ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Σωτῆρος πάνω στό σταυρό ἦταν ἐκούσιος, θεληματικός, γιατί στήν ἀμόλυντη καί ἀναμάρτητη ἀνθρώπινη φύση τοῦ ἐνανθρωπήσαντα Λόγου ὡς θάνατος δέν ὑπῆρχε ὡς σύμφυτος ἀναγκαιότητα. Αὐτό συμβαίνει μόνο στή δική μας σάρκα, στήν ὁποία κατοικεῖ ἡ ἁμαρτία. Εἶναι ὁ ἐκούσιος θάνατος τῆς Ἰδίας τῆς Ζωῆς.

βλ. τοῦ ἰδίου, *Περί ἀγίας τε καί ὁμοουσίου Τριάδος*, Γ', SC 237, 488¹⁰ (=PG 75, 828A). Πρβλ. Ἰω. 10, 35-36.

³⁸ Κυρίλλου, *Απολογητικός πρός τόν εὐσεβέστατον βασιλέα Θεοδοσίον*, ACO, τ. 1, I, 3, σ. 79¹²⁻¹⁶ (=PG 76, 461AB): «Ἄλλ' ἐπεσκέψατο ἡμᾶς ἀνατολή ἐξ ὕψους» (Λουκ. 1, 78) ἐπέφανεν ἡμῖν ὁ Μονογενής τοῦ Θεοῦ Λόγος, καί συνανεστράφη τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, καθ' ἡμᾶς γεγωνῶς ἄνθρωπος μετά τοῦ μεῖναι φύσει Θεός· αὐτὸς ἡμᾶς συνῆψε δι' ἑαυτοῦ τῷ Θεῷ καί Πατρί, περιελών τὸ μεσολαβοῦν, καί ἀμνησικακῶς ἀπαλλάξας τῆς διστάσης ἡμᾶς ἁμαρτίας καί δικαιώσας τῇ πίστει».

³⁹ Τοῦ ἰδίου, *Εἰς τοὺς Ψαλμούς*, ΛΒ', PG 69, 877D.

⁴⁰ Τοῦ ἰδίου, *Περί τῆς Κυρίου ἐνανθρωπήσεως*, PG 75, 1425C. Συναφῶς πρβλ. τοῦ ἰδίου, *Κατὰ Ἰουλιανοῦ*, ΣΤ', PG 76 828CD.

⁴¹ Τοῦ ἰδίου, *Περί τῆς ἀγίας καί ζωοποιου Τριάδος*, ΚΔ', (ἀμφιβάλλομενο ἢ νόθο) PG 77, 1165C: «Διὰ γὰρ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἔνωσιν, ἡ σὰρξ τεθεῶσθαι λέγεται, καί Θεὸς γενέσθαι, καί ὁμόθεος τῷ Λόγῳ, καί ὁ Θεὸς Λόγος σαρκωθῆναι, καί ἄνθρωπος γενέσθαι, ... οὐχ ὡς τῶν δύο φύσεων μεταβληθειςῶν ... ἀλλ' ὡς τῶν δύο φύσεων καθ' ὑπόστασιν ἐνωθειςῶν, καί τὴν εἰς ἀλλήλας περιχώρησιν ἀσύγχυτον καί ἀμετάβλητον ἔχουσῶν».

⁴² Ψαλμ. 137¹⁰.

Ἄλλωστε ὅπως ὀρθά λέγει ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος «ἐδεήθημεν Θεοῦ σεσαρκωμένου καί νεκρουμένου ἵνα ζήσωμεν»⁴³, ἔτσι θά μπορούσαμε μόνο νά ἀπαλλαγοῦμε ἀπό τόν αἰώνιο θάνατο καί τήν ἁμαρτία.

Ὅλα τά παραπάνω σχετικά μέ τό θάνατο καί τήν Ἀνάστασι τοῦ Χριστοῦ εἶναι «παντελῶς ἀνούστατον» νά προσπαθήσει κάποιος μέ ἐρωτήσεις καί μέ βάση τούς ἀνθρώπινους λογισμούς νά τά ἐρευνήσῃ⁴⁴. Σημαντική εἶναι ἡ πίστις μας ὅτι ὁ ἐνανθρωπήσας Λόγος μέ τό θάνατο καί τήν Ἀνάστασή Του ἐξαφάνισε τήν ἁμαρτία, τήν κακία καί τό θάνατο, δίνοντάς μας τήν ἀντικειμενική δυνατότητα γιά νά βαδίσουμε στό δρόμο τῆς ἀφθαρσίας, τῆς ἀθανασίας καί τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ καί ἐν συνόψει τῶν παραπάνω νά κερδίσουμε τήν αἰώνια σωτηρία⁴⁵. Μόνο ζώντας ἐν Χριστῷ, ὅσο εἴμαστε στή ζωή, μόνο τότε ὁ Θάνατος δέ θά εἶναι γεγονός φρικτό καί γεμάτο φόβο, ἀλλά θά γίνῃ ἡ θύρα πρὸς τήν αἰωνιότητα, ἡ ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως καί τό μονοπάτι πού θά μᾶς ὀδηγήσῃ στούς στοργικούς κόλπους τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Πηγές.

- Ἀθανασίου Ἀλεξανδρείας, *Λόγος περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου καί τῆς διὰ σώματος πρὸς ἡμᾶς ἐπιφανείας αὐτοῦ*, C. Kannengiesser, *Sur l' incarnation du Verbe*, SC 199, Paris 1973 (=PG 25, 96A-197D).
- Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, *Περί τῆς ἐν πνεύματι καί ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καί λατρείας*, I-XVII, PG 68, 133A-1125D.
- Τοῦ ἰδίου, *Γλαφυρά εἰς τήν Γένεσιν*, A'-Z', PG 69, 13A-385A.
- Τοῦ ἰδίου, *Γλαφυρά εἰς τήν Ἑξοδον*, A'-Γ', PG 69, 385B-537D.

⁴³ Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ, *Λόγος* 45, 28, PG 36, 661C.

⁴⁴ Κυρίλλου, *Περί τῆς Ὁρθῆς Πίστεως*, 23, PG 76, 1165C.

⁴⁵ Αὐτόθι, PG 76, 1165A.

- Τοῦ ἰδίου, *Γλαφυρά εἰς τό Λευϊτικόν*, PG 69, 540A-589B.
- Τοῦ ἰδίου, *Γλαφυρά εἰς τούς Ἀριθμούς*, PG 69, 589C-641A.
- Τοῦ ἰδίου, *Γλαφυρά εἰς τό Δευτερονόμιον*, PG 69, 643A-677C.
- Τοῦ ἰδίου, *Υπομνήματα εἰς τάς βίβλους Βασιλειῶν, Α'-Ε'*, PG 69, 680A-697A.
- Τοῦ ἰδίου, *Ἐξήγησις εἰς τούς Ψαλμούς*, PG 69, 717A-1273A.
- Τοῦ ἰδίου, *Ὡιδή Μωνσέως ἐν Ἐξόδῳ*, PG 69, 1273B.
- Τοῦ ἰδίου, *Ὡιδή Μωνσέως ἐν Δευτερονομίῳ*, PG 69, 1273B-1276B.
- Τοῦ ἰδίου, *Ὡιδή Ἄννας μητρός Σαμουήλ ἐν Βασιλειῶν Πρώτῳ*, PG 69, 1276C.
- Τοῦ ἰδίου, *Ἑρμηνεία εἰς τάς Παροιμίας*, PG 69, 1277A.
- Τοῦ ἰδίου, *Εἰς τό Ἄισμα ἁσμάτων*, PG 69, 1277B -1293A.
- Τοῦ ἰδίου, *Ἐξήγησις Ὑπομνηματική εἰς τόν προφήτην Ἡσαΐαν*, I-V, PG 70, 9A-1449C.
- Τοῦ ἰδίου, *Ἀποσπάσματα εἰς τούς Ἱερεμίαν, Βαρούχ, Ἐζεκιήλ καί Δαυιήλ προφήτας*, 70, 1452A-1461B.
- Τοῦ ἰδίου, *Ἐξήγησις ὑπομνηματική εἰς τούς 12 προφήτας*, P.E. Pusey, *Sancti patris nostri Cyrilli archiepiscopi Alexandrini in xii prophetas*, I-II vols., Bruxelles 1965² (=PG 71, 9A-1061C καί 72, 9A-364D).
- Τοῦ ἰδίου, *Ὑπόμνημα εἰς τό κατά Ματθαῖον*, J. Reuss, *Matthäus-Kommentare aus der griechischen Kirche*, [Texte und Untersuchungen 61], Berlin 1957, σσ. 153-269 (=PG 72, 365A-472C).
- Τοῦ ἰδίου, *Ἐξήγησις εἰς τό κατά Λουκᾶν εὐαγγέλιον*, Α'-ΚΔ', PG 72, 476A-949C.
- Τοῦ ἰδίου, *Εἰς Ἰωάννην*, I-XII. Pusey: Τοῦ ἰδίου, *Ἐξήγησις Ὑπομνηματική εἰς τό κατά Ἰωάννην εὐαγγέλιον*, I-XII, P.E. Pusey, *Sancti patris nostri*

- Cyrilli archiepiscopi Alexandrini in D. Joannis evangelium*, I-III vols, Bruxelles 1965² (=PG 73, 9A-1056A καί 74, 9A-756C).
- Τοῦ ἰδίου, *Ερμηνεία εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων*, P.E. Pusey, *Sancti patris nostri Cyrilli archiepiscopi Alexandrini in D. Joannis evangelium*, III vol., Brussels 1965², σσ. 441-451 (=PG 74, 757A-773A).
 - Τοῦ ἰδίου, *Ερμηνεία εἰς τήν πρός Ρωμαίους ἐπιστολήν*, P.E. Pusey, *Sancti patris nostri Cyrilli archiepiscopi Alexandrini in D. Joannis evangelium*, III vol., Bruxelles 1965², σσ. 173-248 (=PG 74, 773B-856B).
 - Τοῦ ἰδίου, *Ερμηνεία εἰς τήν πρός Κορινθίους ἐπιστολήν Α' καί Β'*, P.E. Pusey, *Sancti patris nostri Cyrilli archiepiscopi Alexandrini in D. Joannis evangelium*, III vol., Bruxelles 1965², σσ. 249-360 (=PG 74, 856B-952A).
 - Τοῦ ἰδίου, *Ερμηνεία εἰς τήν πρός Γαλάτας ἐπιστολήν*, PG74, 952B.
 - Τοῦ ἰδίου, *Ερμηνεία εἰς τήν πρός Κολοσσαεῖς ἐπιστολήν*, PG74, 952C.
 - Τοῦ ἰδίου, *Ερμηνεία εἰς τήν πρός Ἑβραίους ἐπιστολήν*, P.E. Pusey, *Sancti patris nostri Cyrilli archiepiscopi Alexandrini in D. Joannis evangelium*, III vol., Bruxelles 1965², σσ. 362-423 (=PG 74, 953A-1005C).
 - Τοῦ ἰδίου, *Ερμηνεία εἰς Καθολικάς ἐπιστολάς Ἰακώβου, Πέτρου καί Ἰωάννου*, PG 74, 1008A-1024B.
 - Τοῦ ἰδίου, *Ερμηνεία εἰς ἐπιστολήν Ἰούδα*, PG 74, 1024C.
 - Τοῦ ἰδίου, *Θησαυρός: τοῦ ἰδίου, Ἡ Βίβλος τῶν Θησαυρῶν περί τῆς ἁγίας καί ὁμοουσίου Τριάδος*, Α' - ΛΔ', PG 75, 24A-656D.
 - Τοῦ ἰδίου, *Περί ἁγίας τε καί ὁμοουσίου Τριάδος*, Α'-Ζ', G.M. de Durand, SC 231(1976), 237(1977), 246(1978) (=PG 75, 657A-1124C).
 - Τοῦ ἰδίου, *Τά ἐγκείμενα τῷ λόγῳ τῷ περί τοῦ ἁγίου Πνεύματος, μετά προσθήκης ἐτέρων ἐννοιῶν*, PG 75, 1124D-1145C.
 - Τοῦ ἰδίου, *Περί τῆς ἁγίας καί ζωοποιοῦ Τριάδος*, Α'-ΚΗ', PG 75, 1148A-1189A.

- Τοῦ ἰδίου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, G.M. de Durand, *Cyrille d'Alexandrie, Deux dialogues christologiques*, SC 97, Paris 1994 (=PG 75, 1189B – 1253B).
- Τοῦ ἰδίου, *Ὅτι εἷς ὁ Χριστός*, G.M. de Durand, *Cyrille d'Alexandrie. Deux dialogues christologiques*, SC 97, Paris 1994 (=PG 75, 1253C–1361C).
- Τοῦ ἰδίου, (Σχόλια) *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς*, I – XXXV, PG 75, 1369A-1412C.
- Τοῦ ἰδίου, *Περί τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου, τοῦ Υἱοῦ τοῦ Πατρός*, (νόθο), ACO, τ. 1, I, 5, Berolini et Lipsiae 1928, σσ. 3-6 (=PG 75, 1413A-1420A).
- Τοῦ ἰδίου, *Περί τῆς τοῦ Κυρίου ἐνανθρωπήσεως*, A'-ΛΕ', PG 75, 1420B-1477B.
- Τοῦ ἰδίου, *Κατά τῶν Νεστορίου Δυσφημιῶν: Πεντάβιβλος Ἀντίρρησις κατὰ τῶν Νεστορίου Δυσφημιῶν*, A'-Z', ACO, τ. 1, I, 6, Berolini et Lipsiae 1928, σσ. 13-106 (=PG 76, 9A-248A).
- Τοῦ ἰδίου, *Διάλεξις πρὸς Νεστόριον. Ὅτι Θεοτόκος ἡ ἁγία Παρθένος καὶ οὐ Χριστοτόκος*, (νόθο), PG 76, 249A-256A.
- Τοῦ ἰδίου, *Λόγος. Κατά τῶν μὴ βουλομένων ὁμολογεῖν Θεοτόκον τὴν ἁγίαν Παρθένον*, ACO, τ. 1, I, 7, Berolini et Lipsiae 1928, σσ. 19-32 (=PG 76, 256B-292A).
- Τοῦ ἰδίου, *Ἐπίλυσις τῶν Δώδεκα Κεφαλαίων*, ACO, τ. 1, I, 5, Berolini et Lipsiae 1928, σσ. 15-25 (=PG 76, 293A-312D).
- Τοῦ ἰδίου, *Ἀπολογητικός ὑπὲρ τῶν Δώδεκα Κεφαλαίων: Τοῦ ἰδίου, Πρὸς τοὺς τολμῶντας συνηγορεῖν τοῖς Νεστορίου δόγμασιν ὡς ὀρθῶς ἔχουσι. Ἀπολογητικός ὑπὲρ τῶν δώδεκα κεφαλαίων πρὸς τοὺς τῆς Ἀνατολῆς ἐπισκόπους*, ACO, τ. 1, I, 7, Berolini et Lipsiae 1928, σσ. 33-65 (=PG 76, 316A-385A).

- Τοῦ ἰδίου, *Ἐπιστολή πρὸς Εὐόπτιον*: τοῦ ἰδίου, *Ἐπιστολή πρὸς Εὐόπτιον, πρὸς τὴν παρὰ Θεοδωρήτου κατὰ τῶν δώδεκα κεφαλαίων ἀντίρρησην*, ACO, τ. 1, I, 6, Berolini et Lipsiae 1928, σσ. 110-146 (=PG 76, 385B-452C).
- Τοῦ ἰδίου, *Λόγος Ἀπολογητικός πρὸς τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα Θεοδόσιον*, ACO, τ. 1, I, 3, σσ. 75-90 (=PG 76, 453A-488A).
- Τοῦ ἰδίου, *Κατὰ Ἰουλιανοῦ*: Ὑπὲρ τῆς τῶν χριστιανῶν εὐαγοῦς θρησκείας πρὸς τὰ τοῦ ἐν ἀθέοις Ἰουλιανοῦ, I – XIX, P. Évieux, *Contre Julien*, I, SC 322 (livres I-II), Paris 1985, σσ. 100-318 (PG 76, 504A-1064B).
- Τοῦ ἰδίου, *Κατὰ ἀνθρωπομορφιτῶν*, A'-KH', P.E. Pusey, *Sancti patris nostri Cyrilli archiepiscopi Alexandrini in D. Joannis evangelium*, vol. 3, Bruxelles 1965², σσ. 547-602 (=PG 76, 1065A-1132B).
- Τοῦ ἰδίου, *Πρὸς τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα Θεοδόσιον. Περί τῆς ὀρθῆς πίστεως τῆς εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν*, A'-ME', ACO, τ. 1, I, 1, Berolini et Lipsiae 1928, σσ. 42-72 (=PG 76, 1133A-1200D).
- Τοῦ ἰδίου, A' *Προσφωνητικός ταῖς εὐσεβεστάταις βασιλίσσαις*, ACO, τ. 1, I, 5, σσ. 62-118 (=PG 76, 1201A-1336B).
- Τοῦ ἰδίου, B' *Προσφωνητικός ταῖς εὐσεβεστάταις βασιλίσσαις, περὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως*, A'-NΘ', ACO, τ. 1, I, 5, σσ. 26-61 (=PG 76, 1336A-1420D).
- Τοῦ ἰδίου, *Ἀποσπάσματα δύο ἀπὸ δογματικά ἔργα (νόθο)*, PG 76, 1421A-1426D.
- Τοῦ ἰδίου, *Κατὰ συνουσιαστῶν*, ACO, τ. 1, I, 4, σ. 10 (=PG 76, 1427A-1437B).

- Τοῦ ἰδίου, *Κατά Διοδώρου Ταρσοῦ καί Θεοδώρου Μοψουεστίας*, P.E Pusey, *Sancti patris nostri Cyrilli archiepiscopi Alexandrini in D. Joannis evangelium*, vol. 3, Bruxelles 1965², σσ. 492 -537.
- Τοῦ ἰδίου, *88 Ἐπιστολαί*, PG 77, 9A-390C.
- Τοῦ ἰδίου, *Ἑόρτιοι Ὁμιλίες*, I-XXX, P. Éviéux, *Lettres Festales*, I-VI, SC 372 (1991), VII-XI, 392, (1993) καί W. H. Burns, *Lettres Festales*, XII-XVII – SC 434 (1998) (=PG 77, 401A-981C). [Στούς τόμους τῆς SC περιλαμβάνονται μόνο οἱ δεκαεπτὰ πρώτες ὁμιλίες].
- Τοῦ ἰδίου, *Ὁμιλίες*, A'-KB', PG 77, 981D-1116C.
- Τοῦ ἰδίου, *Περί τῆς παναγίας Τριάδος ἐν κεφαλαίοις κη'*, PG 77, 1120A-1173D.
- Τοῦ ἰδίου, *Συναγωγή τῶν ἀναγωγικῶς ἐρμηνευομένων ρητῶν τῆς Παλαιᾶς Ἀγίας Γραφῆς*, PG 77, 1176A-1289D.
- *Novum Testamentum Graece*, E. Nestle – K. Aland, 26th ed., Stuttgart 1979.
- *Παλαιά Διαθήκη*, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, 1996.

2. Βοηθήματα.

- ◆ Ανδρούτσου, Χρ., *Δογματική τῆς Ὁρθοδόξου Ανατολικῆς Ἐκκλησίας*, ἐκδ. οἶκος Ἀστήρ, ἐν Ἀθήναις 1907.
- ◆ Τοῦ ἰδίου, *Δογματικαὶ μελέται Α'*, ἐν Ἀθήναις 1907.
- ◆ Τοῦ ἰδίου, *Συμβολικὴ ἐξ ἀπόψεως Ὁρθοδόξου*, ἐν Ἀθήναις 1930².
- ◆ Αρτέμη, Ε., «Τό μυστήριον τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως σέ δύο διαλόγους, «Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς» καὶ «Ὅτι εἷς ὁ Χριστός», τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας», μεταπτυχιακὴ διατριβή, *Ἐκκλησιαστικός Φάρος*, τ. ΟΕ (2004), 145-277.
- ◆ Τῆς ἰδίας, «Ἡ ἐν χρόνῳ κατὰ σάρκα γέννησις τοῦ Ὑιοῦ τοῦ Θεοῦ, δημοσίευσή στο διαδίκτυακό τόπο: «Ἀντιαιρετικό Ἐγκόλπιο», (2009) http://egolpion.com/gennhsh_yiou.el.aspx.
- ◆ Τῆς ἰδίας, «Ἡ ἐρμηνεία τῶν Α' καὶ Β' πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολῶν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου κατὰ τὸν Ἅγιο Κύριλλο Ἀλεξανδρείας», *Ἐταιρεία τῶν Πελοποννησιακῶν Σπουδῶν* Λ1, (2011) 377-390.
- ◆ Τῆς ἰδίας, ««Σκάνδαλον Οἰκουμενικόν». Ἡ ἀπόρριψή τοῦ ὅρου Θεοτόκος ἀπὸ τό Νεστόριο καὶ ἡ ἀνασκευὴ τῆς διδασκαλίας τοῦ ἀπὸ τὸν Κύριλλο Ἀλεξανδρείας», *Νέα Σιών*, 91 (2007) 179- 202.
- ◆ Τῆς ἰδίας, *The rejection of the term Theotokos by Nestorius Constantinople and the refutation of his teaching by Cyril of Alexandria*, στο *Γρηγόριος Παλαμάς* 845 (2012) 153-177.
- ◆ Βασιλειάδης, Ν. Π., *Μυστήριον Θανάτου*, ἐκδ. Ἀδελφότης Θεολόγων «Ὁ Σωτήρ», Ἀθῆναι 1980.
- ◆ Θεοδώρου, Ἀ., *Ἡ χριστολογικὴ ὀρολογία καὶ διδασκαλία τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας καὶ Θεοδωρήτου Κύρου*, Ἀθήνα 1955.
- ◆ Καλλιακμάνη, Β., πρωτοπρεσβ., «Τό μυστήριον τοῦ θανάτου στήν Ὁρθόδοξη Θεολογία», *Τό μυστήριον τοῦ Θανάτου εἰς τὴν Λατρείαν τῆς Ἐκκλησίας*, Πρακτικά Θ' Πανελληνίου Λειτουργικοῦ Συμποσίου Στελεχῶν

Τερῶν Μητροπόλεων στό Βόλο 5-7 Νοεμβρίου 2007, [19 Σειρά Ποιμαντική Βιβλιοθήκη], Κλάδος Ἐκδόσεων τῆς Ἑπικοινωνιακῆς καί Μορφωτικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Ἐκκλησίας, τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 2009, σ. 67-76.

♦ Λεμοντζῆ, Θ., ἀρχιμ., «Ὁ Λυτρωτής, τό Λύτρο καί ἡ Πράξη τῆς Ἀπολύτρωσης στήν Ὁρθόδοξη Σωτηριολογία», <http://www.egolpion.com/lutrwths-lutro.print.el.aspx> (2012)

♦ Μητσοπούλου, Ν. Εὐθ., *Εἰσαγωγή εἰς τήν ὀρθόδοξον δογματικήν καί ἠθικήν θεολογίαν*, Ἀθήνα 1993.

♦ Σκουτέρη, Κ. Β., «Μετεωροπορεῖν» καί «συμμετεωροπορεῖν» παρά τῷ ἁγίῳ Γρηγορίῳ Νύσσης», *ἀνάτυπον ἐκ τῆς Θεολογίας*, Ἀθῆναι 1969, 9-17.

♦ Στεφανίδου, Β., *Ἐκκλησιαστική Ἱστορία*, Ἀθῆναι 1995.

♦ Φειδᾶ, Βλ., *Ἐκκλησιαστική Ἱστορία, Α'*, Ἀθήνα 1992.